

Косянчук Сергій,

*к. пед. н., старший науковий співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України, Україна*

СОЦІАЛЬНОСПРЯМОВАНІ ОСВІТНІ СИТУАЦІЇ ЯК ВИЗНАЧНИК У ПРОЄКТУВАННІ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Освітня система країни переживає виклики, спровоковані глобальною епідеміологічною ситуацією. Дистанційна форма навчання, що перебирала на себе увагу науковців і практиків упродовж останніх двох десятиріч, як виявилось, потенційно малоспроможна підтримувати належне функціонування шкільної освіти. Зміст навчальних предметів за дистанційного транслявання не викликає у здобувачів профільної освіти бажаної рефлексії. Зворотний зв'язок за відсутності у суб'єктів освітньої взаємодії сучасних засобів зв'язку і відповідного програмного забезпечення слабкий. Звична система контролю рівня засвоєності учнями знань поглинає в учителів чи не увесь добовий відтинок часу, а інші її механізми ще недостатньо розроблені.

У кількох цьогорічних публікаціях ми вже намагалися окреслити ці проблеми і визначити певні шляхи їх розв'язання. Розглядаючи об'єктивні кореляції реалізації педагогічних технологій профільного навчання за соціальним спрямуванням і суб'єктність у навчанні [4], ми зосереджувалися на одній з моделей, яка може бути реалізована в умовах дистанційного навчання. Йшлося також про професіографічний підхід щодо трансформації навчального змісту – з оперттям на чинний Класифікатор професій. Дистанційно рефлексія в учнів може бути викликана саме акцентуванням на потребі замислюватися над своїм життєвим і професійним цільовизначенням.

Ці кроки є психодидактично важливими, адже за соціальним аспектом стосуються суспільних норм, прав і цінностей, за психологічним – визначають рівень розвиненості здатності до самореалізації, за педагогічним – стосуються духовного і практичного (вітагенного) досвіду (за: [7, с. 44]).

З іншого боку, ми зосереджувалися на важливості читання і формуванні культури інтелектуального життя особистості в дистанційному режимі. Дистанційно доцільні педагогічні технології

мають спонукати учнів заглиблюватись у сутність соціалізаційних і соціальних чинників, що позначаються як на проектуванні професійних стратегій, так і на особистісному ціннісно-смысловому становленні [5]. Тобто, культура інтелектуального життя і розвитку особистості має висуватися на передній план, а соціально спрямовані навчальні ситуації, пропоновані в режимі дистанційності, мають налаштовувати учнів психологічно переживати свої потреби, мотиви, інтереси, цілі, ідеали, переконання, світогляд, що загалом виражають соціально-детерміновані ставлення до реальності [1].

За К. Garnitschnig [9], який вважає, що розрив інтересу до навчання становить загрозу, подаємо критерії аналізу і розроблення освітніх ситуацій як своєрідних завдань для здобувачів профільної освіти у контексті проектування ними своїх життєвих і професійних стратегій (рис. 1).

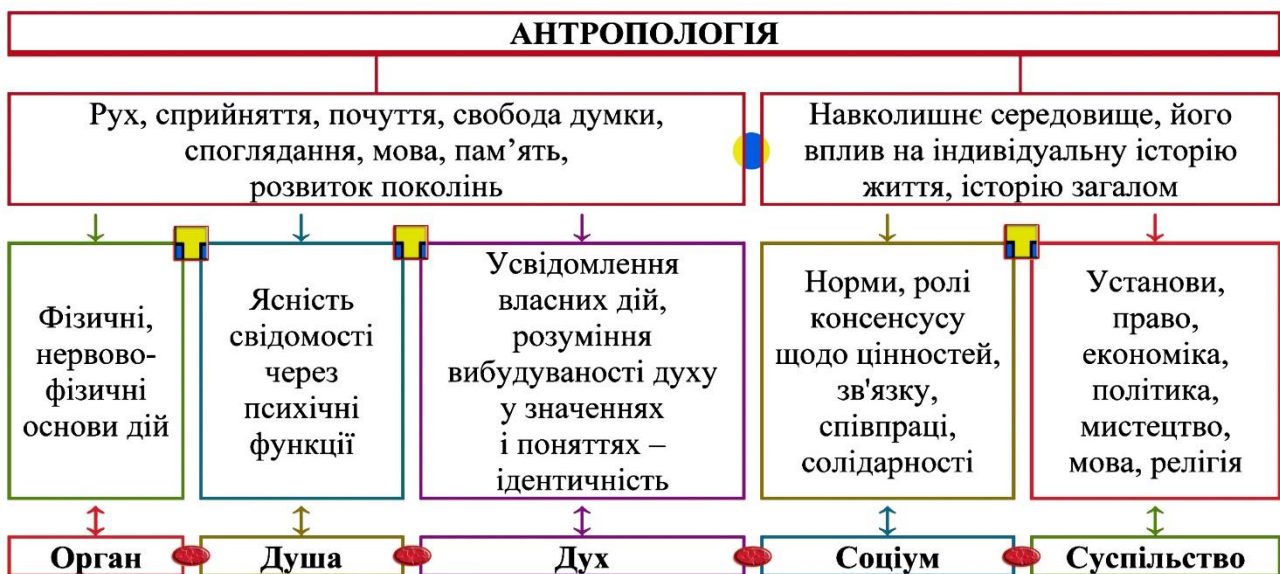

Рис. 1. Критерії аналізу і розроблення освітніх ситуацій (за К. Garnitschnig)

За абрисами цієї своєрідної антропологічної технології чітко простежуються шляхи (за дистанційного навчання) мотивування учнів до самонавчання і самовизначення. Звісно, за безпосередньої взаємодії з педагогічним працівником здобувачі профільної освіти діяли б активніше, утім, і за дистанційності такий освітній дискурс – у ключі проблем людського існування – набиратиме ваги.

Отже, говоримо про професіоналізм педагогічного працівника як про «інтегровану характеристику особистості, що представляє сукупність педагогічної компетентності, майстерності та професійно значущих якостей, які забезпечують ефективність освітньої діяльності» [6, с. 21]. Розроблені таким учителем соціально спрямовані освітні ситуації детерминуватимуть допоки уявне проєктування здобувачами профільної освіти своїх життєвих і професійних стратегій.

Водночас, за аналізу і/чи розв'язання таких освітніх ситуацій розвиваються й ціннісно-сміслові орієнтації учнів старшої школи як накопичувачі смисложиттєвого досвіду. А це веде до соціальної адаптації, яка «припускає активне пристосування індивіда до умов соціального середовища, тобто тут більшою мірою повинні вирішуватися завдання виховання особи» [8, с. 29]. А от за умов соціальної автономізації (от як зараз – карантин) має відбуватися «реалізація сукупності установок про себе, стійкості в поведінці і стосунках, яка відповідає уявленню особи про себе, її самооцінку – тут вже більшою мірою повинна розвиватися індивідуальність людини [8, с. 29].

Досліджуючи порушену проблему, ми звернули увагу на публікацію Н. Волянюк і Г. Ложкіна, у якій йдеться про техніку психічного клірингу, що дає змогу «спрямувати активність особистості на побудову та реалізацію можливих життєвих ситуацій і подій. Інтегрованим елементом техніки психічного клірингу є побудова життєвої стратегії особистості. Як модель наміченого нею життєвого шляху, ідеальний і бажаний образ майбутнього результату, життєва програма відбиває магістральні цілі, життєві плани і способи їх реалізації в певних видах діяльності [3, с. 275].

З погляду дидактики, і психодидактики у тому числі, можна говорити й про дидактичний кліринг – як перспективну технологію підготовки майбутніх учителів і підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Адже в основі такої технології може лежати той самий матеріал, про який пишуть Н. Волянюк і Г. Ложкін, а дещо видозмінюватися: життєві стратегії конкретних людей (з включенням сторітелінгу – розповідей історій успіху); бачення себе за різних соціальних умов, форм і структур життя; життєва мета і способи її досягнення; об'єктивні та суб'єктивні потенціал і ресурси; зв'язки між подіями та уявленнями

людини про їх детермінаційний характер; репетиції майбутнього; самоконтроль і самокерування тощо.

Освітня система України за глобального коронавірусного виклику зіткнулася з низкою проблем. Життя показало, що дистанційна форма навчання зазнала збоїв у системах зворотному зв'язку зі здобувачами освіти, а освітня рефлексія і контроль рівня здобутих учнями знань недостатні; педагогічне слово і особистість учителя перейшли у віртуальну площину; розрив інтересу учнів до навчання може становити якщо не загрозу інституційності школи, то серйозний їй виклик і т.ін.

З огляду на окреслене актуальною і затребуваною має стати розроблена Г. Васьківською рефлексійно-пізнавальна технологія [2]. У цьому зв'язку перебирає на себе увагу такий інструмент психолога – педагогічного впливу як соціально спрямовані освітні ситуації у контексті життєвого та професійного цілевизначення здобувачів профільної освіти.

Навчальний (предметний) зміст для профільної освіти потребує трансформації у бік професіографічності та духовного і практичного (вітагенного) досвіду особистості, інтелектуальне життя особистості – вдумливого читання і навичок критичного осмислення явищ, фактів, подій, будь-якої інформації, а професіоналізм педагогічного працівника – відповідного клірингу.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*. Київ: Педагогічна думка, 2018. Вип. 21. С. 44-56. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711797>
2. Васьківська Г. Психодидактичний аспект реалізації рефлексійно-пізнавальної технології засобами метакурсу «Людинознавство». *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*: матер. П'ятої міжнар. наук.-практ. конф., м. Умань, 11-12 жовт. 2019 р. / *Folia comeniana: Вісник Польсько-української наук.-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського* / [голов. ред. Осадченко І. І.]. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. С. 29-31. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717577>
3. Волянчук Н. Ю., Ложкін Г. В. Побудова життєвої стратегії як якісний індикатор інтеграції психіки. *Навчання, виховання та розвиток у контексті життєвих перспектив особистості*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. м. Бердянськ, Україна, 25 квіт. 2019 р.). Бердянськ: БДПУ, 2019. 364 с. С. 272-276.
4. Косянчук С. В. Об'єктивні кореляції реалізації педагогічних технологій профільного навчання за соціальним спрямуванням і суб'єктність у навчанні. *Theoretical foundations of modern science and practice : abstracts of XI International Scientific and Practical Conference*. Melbourne, Australia 2020. Pp. 261-264. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719934>
5. Косянчук С. В. Читання у процесі формування культури інтелектуального життя особистості: соціальний вектор реалізації педагогічних технологій профільного навчання.

Problems of implementation of science into practice : abstracts of XIII international scientific and practical conference. Oslo, Norway 2020, April, 20-21. Pp. 258-261.
<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720160>

6. *Педагогічні технології в підготовці вчителів*. 3-є вид., доп. і перероб. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.

7. *Проектування життєвої компетентності учнівської молоді*: кол. Монографія / [за наук. ред. проф. Кузьміної О. В.]. Hameln: InterGING, 2018. 362 с.

8. Садковий В. П., Домбровська С. М., Шведун В. О., Вавренюк С. А. *Державне управління виховним процесом в закладах вищої освіти України* : монографія. Харків, 2019. 352 с.

9. Garnitschnig K. *Bildung als Aufgabe der Kinder- und Jugendhilfe und der Familienhilfe*. URL: <http://www.pib-muenchen.de/docs/bildung.pdf>